

samtida musik

i samarbete med

Lördag 5 december 2009 kl 19.30
Capitol, S:t Eriksgatan 82

Trio Recherche
(ur Ensemble Recherche, Freiburg)

Melise Mellinger, violin
Barbara Maurer, viola
Åsa Åkerberg, violoncell

Ljuddesign: Fredrik Hedelin

Hèctor Parra
1976

String Trio (2006)
violin, viola, violoncell och elektronik
10 min.

Gérard Pesson
1958

Fureur contre informe (1998)
8 min.

Fredrik Hedelin
1965
elektronik

Akt (2003)
violin, viola, violoncell och
20 min.

* * *

Klaus Huber
1924

Des Dichters Pflug (1989)
14 min.

Brian Ferneyhough
1943

String Trio (1997)
25 min.

Hèctor Parra, född i Barcelona, där han studerade piano, harmonilära och komposition. Han har även studerat komposition för bl a Brian Ferneyhough och har fått beställningar från alla betydande ensembler i Europa och har vunnit priser i Europa och USA. Han verkar som professor i elektroakustisk komposition vid musikhögskolan i Zaragoza, är gästprofessor vid musikkonservatoriet knytet till Barcelona-operan El Lieu och har dessutom forskarstipendium vid IRCAM i Paris.

Hans verklista omfattar såväl orkester- som kammarmusik, soloverk och opera.

Gérard Pesson, född i Torteron i Frankrike. Han studerade litteratur och musikvetenskap vid Sorbonne och skrev doktorsavhandling om estetiken i aleatorisk musik. Vid Paris-konservatoriet studerade han komposition för Ivo Malec, orkestrering för Marius Constant och analys för Betsy Jolas. Han har vunnit många priser och tävlingar och har skrivit för många viktiga ensembler, häribland Ensemble Recherche.

Sedan 2007 är han kompositionsprofessor vid Conservatoire National Supérieur de Musique de Paris

Fredrik Hedelin, född i Stockholm. Utöver att ha studerat filosofi och estetik vid Stockholms universitet har Hedelin studerat komposition för Pär Lindgren, Anders Hillborg och Jan Sandström; dessutom vid Fondation Royamount i Frankrike för Brian Ferneyhough och Michael Jarrell. I samband med komponerandet har Hedelin utvecklat ett flertal applikationer och programmiljöer för digital ljudbearbetning och algoritmisk komposition. Han är lärare i komposition, elektroakustisk musik, formlära, analys och notation vid Kungliga Musikhögskolan i Stockholm

Klaus Huber, född i Schweiz är en gigant inom nutida musik och har haft inflytande på flera generationer tonsättare genom sin kompositionsprofessur i Basel 1961–1972, på diverse kurser överallt i världen och som kompositionsprofessor vid Staatliche Hochschule für Musik i Freiburg 1973–1992. Flera svenska tonsättare har åkt ner och studerat för honom och han var 1989 inbjuden till kompositionsseminarier vid musikhögskolorna i Stockholm och Malmö.

Brian Ferneyhough, född Coventry, England.

Studier vid School of Music in Birmingham och Royal Academy of Music i London. Senare kompositionsstudier för Ton de Leeuw i Amsterdam och Klaus Huber i Basel.

Mellan 1973 och 1986 undervisade han i komposition vid Musikhochschule i Freiburg och under den perioden fungerade han även under flera år som gästprofessor i kompositionsklassen vid Kungliga Musikhögskolan i

Stockholm. 1987 blev han professor vid University of California i San Diego och 2000 vid Stanford. Hans inflytande som kompositions lärare har varit mycket stort och hans musik är ett av de tydligaste uttrycken för "New complexity". Svenska tonsättare har vallfartat för studier hos honom både under hans tid i Freiburg och hans tid i USA.

Brian Ferneyhough blev invald i Kungliga Musikaliska Akademin 2009

Ensemble Recherche har varit en frisk fläkt under närmare 25 år:

Med ca 500 uruppföranden sedan grundandet 1985.

Med 9 solister i olika konstellationer.

I konsertsalar och på operascener (inte i orkestergraven).

I klassrum, på universitet och vid Ensemble-Akademie Freiburg

Ensemble Recherche har länge befunnit sig i det 21 årh. – med en högst individuell dramaturgi genom det 20 årh. och med tillfälliga blickar på musik före 1700.

Melise Mellinger studerade violin i Freiburg för Wolfgang Marschner och i Amsterdam för Hermann Krebbers, spelade i Frankfurt-operans orkester och Frankfurter Museum Orchester i fyra år; har undervisat vid feriekurserna i ny musik i Darmstadt sedan 2000; omfattande konsertframträdande och talrika cd-inspelningar, inkl. Luigi Nonos *La lontananza nostalgia utopica futura*; var med vid grundandet av Ensemble Recherche.

Barbara Maurer studerade viola för Attila Balogh och Ulrich Kock vid Musikhochschule i Freiburg, vid Academia Chigiana i Siena och för D. Takeno i London på ett stipendium från Deutscher Akademischer Austausch Dienst (DAAD); vann Kranichsteiner Musikpreis 1986; samarbete med många inhemska och utländska samtida musik ensembler; solist vid talrika uruppföranden; lärare vid feriekurserna i Darmstadt sedan 1998; medlem i Ensemble Recherche sedan 1989.

Åsa Åkerberg är född i Stockholm; studerade för Frans Helmersson på Edsberg, på Hochschule der Künste och Karajan-Akademie i Berlin; var solovioloncellist i Hovkapellet 1983–1989 och i Västerås sinfonietta från 1995; hon var fast medlem i KammarensembleN, Stockholm barockorkester m.fl.; violoncellist i Ensemble Recherche sedan januari 2006.

Hèctor Parra
String Trio (2006)

Den extrema klangliga plasticiteten hos en stråktrio och dess historiska arv, som är förbundet med variation och en viss strukturell frihet samt ett tydligt drag av polyfoni (ständig friktion mellan de tre instrumentens tonflöden) inspirerade mig till en musik vars inre organisation bygger på de olika slags energi som denna besättning kan få oss att uppfatta. *String Trio* försöker bryta upp gränserna mellan instrumentens gestik och attityd (Gestus) och det inre uttrycket, mellan det akustiska rummet och den av lyssnaren varseblivna tiden. Den omedelbara inspirationskällan för gestaltandet av klangenergierna i denna Trio fann jag för övrigt i ett arbete av Lisa Randall, professor i fysik vid Harvard University och expert på partikelfysik, kosmologi och strängteori. Hennes modell för ett femdimensionellt universum (enligt hennes tes finns en fjärde, obegänsat rumslig dimension som är starkt krökt och omöjlig att uppfatta för våra sinnen och mätinstrument) gav mig idén att söka en musik som skulle öppna en ny dimension av det psykoakustiska rummet hos lyssnaren. Den elektroniska bearbetningen och spatialiseringen av instrumentens toner försätter oss i tillstånd av ”höga klangenergier” i vilka förståelsen av rumstiden, i vilken vi i uppförandeögonblicket befinner oss, samtidigt ifrågasätts och berikas. Metalliska klangbyar som extraheras ur snabba övertonsglissandi hos stråkarna rör sig genom rummet och sammansmälter med motställda korniga och perkussiva toner. Medan de ena närmar sig varandra avlägsnar sig de andra och förvränger så vår känsla för distans och tid. (Hèctor Parra).

Gérard Pesson
Fureur contre informe pour un tombeau d'Anatole (1998).

I Mallarmés materialsamling påträffades en röd pappkartong som rymmer 210 små papperslappar, 12,5 x 7,5 cm för att vara exakt, som är täckta av en helt lätt, snabb och idag nästan förbleknad blyertsskrift. På baksidan av den sjätte lappen står tre ord, med ännu mindre stil, vilka det tagit mer än 30 år att dechiffrera: *fureur contre informe* (raseri mot formlöshet).

Detta ofullbordade verk, som alstrades av smärtan och samtidigt hindrades av den, skrevs efter Anatole Mallarmés död, diktarens son (16/7 1871 – 8/10 1879). Det är en gravsten, en poetisk, brännande, lakonisk *tröst*, helt utan den sirlighet som ibland finns i hans stil. Säkerligen kvävdes verket rentav genom dess självbiografiska börda, genom ett patetiskt Jag som annars inte förekommer hos Mallarmé.

I tretton fragment uppradade efter varandra tar Stråktrio upp tre områden, icke-kronologiska tider, som Mallarmé har tänkt sig för denna abstrakta teater med tre roller (Mor, Far, Son).

- I. Stegrandets och skrikets stund, sjukdomens utbrott, döden närmar sig – *snabbt tempo, refräng, flyktigt skrikande*
- II. Sjukdomstiden, dödens ögonblick, begravning (Faderns reaktion) – *färgad stillhet*
- III. Befrielse, poetisk plan, försök till själslig övervinnelse – *cantilena, gravsång*

Det han omöjligt kan skriva om står i centrum för Mallarmés plan, där fragment och skiss blir till ögonblick i en poetisk handling som har det ofullbordade som grund. Det som befinner sig i det svävande, det outtalade besvärjer Mallarmé ofta på dessa lappar liksom fasthållande en inre musik som man slutligen inte kan överföra till någon annans hörsel. Sprickan, det olösta, uppenbarar Mallarmé därvid att tänkandets aktualitet (vilket är absolut modernt) är ett tomrum av sorg, ett vakande, en ständig uppmärksamhet.

På lapp 59 skriver han:

<i>or parti, et</i>	nu bortgången och
<i>vent de rien</i>	vind av <u>intet</u>
<i>qui souffle</i>	<u>som blåser</u>
<i>(là, le néant</i>	(där, intigheten
<i>? moderne)</i>	? modern)

Lapp 55:

<i>et III peut-être</i>	och III kanske
<i>rien – <d'affirmé></i>	ingenting – <bekräftat>
<i>sur mort</i>	om död
<i>et</i>	och
<i>donné à entendre</i>	givet att förstå
<i>simplement – en</i>	helt enkelt – i
<i>l'espace de "il est</i>	området "Han
<i>mort de I II</i>	dog av I II

(Gérard Pesson)

Klaus Huber

Des Dichters Pflug (1989)

Min första stråktrio är tillägnad minnet av Ossip Mandelstam. Med sitt otidsenligt humanistiska, europeiska tänkande som var inriktad på stora sammanhang och individuella värden stod Mandelstam tidigt som en främling i sovjetlitteraturen, blev mer och mer isolerad, ställd mot väggen och slutligen undanröjd. I december 1938 blir han sänd till tvångsarbete i Sibirien och omkommer i ett genomgångsläger vid Vladivostok.

Jag har i årtal inte kunnat komma undan min fascination för Mandelstam, särskilt de sena dikterna från förvisningens tid i Voronez [från 1934 till 1938].

Jag måste anföra två anledningar: kraften i hans motstånd mot den dikterade simpla möjligheten att tystna. ”Jag ligger i jorden, rör mina läppar. Varje läsare vill en gång lära sig förstå vad jag säger...” Och likaså den absoluta omöjligheten att anpassa sin diktning till villkoren i den offentlighet som ännu var möjlig.

Men framförallt hans brutna-obrutna språk i vilket han, trots det helt trängda läget, lyckades skapa ett ständigt växande inre rum, där allt levande förenades. I det rummet når han en bredd och öppenhet av mänsklig existens, som det är mycket få förunnat att nå, även under livsbetingelser som verkar optimala...

Jag har sysselsatt mig med ett motiv som ständigt återkommer hos Mandelstam nämligen det plan, vars horisont han ser som gränslinje mellan det inre och det yttre. Horisonten är alltid i ögonhöjd med den som blickar bort i fjärran. Så blir det tydligt att det är vårt öga som efterbildar det till synes oändliga rummet. I musiken skapar sig örat ett jämförbart, oändligt klangrum över gränslinjen mellan att höra och inte längre höra. Denna skiljelinje tycks mig vara förknippad med den konkreta realiteten mellan liv och död, mellan minne och glömska. I stråktrio handlade det för mig inte om att söka akustiskt avstånd eller närhet i dynamikens plan – ljudstyrkeförändringar spelar en underordnad roll i hela stycket – utan snarare om att avlyssna dem inom intonation, klangfärg och den ständigt fluktuerande rytmiken som pulserar utan att upprepa tidsvärden. Så utvecklade jag hela intervallförrådet ur två modi, som består av tredjedelstoner och som kompletterar varandra symmetriskt. Varje modus består av sju tonhöjder.

I den ytterst diskret utvecklade formella analogin med två Mandelstamdikter är än en gång den ömsesidiga beröringen och genombrytningen av två reflexionsplan antydd.

Orden i två centrala versrader i en dikt ur Voronez-häftet – ”Besser spaltet mein Herz, dieses meine / Auf zu Scherben von tiefblauen Klang” – är fördelade över de fem ytterst lugna sekvenserna i trion och rör sig i tätaste tonomfång men i vidaste klangrum.

De enskilda orden skall uttalas svagt och diskret av cellisten utan betoning av deras akustiska närvaro.

Fyra versceller i en samtidig dikt i vilken Mandelstam jämför diktandet med att plöja, eller snarare omplöja tiden, motsvarar i trion fyra versrader som är inskjutna i sekvenserna. Som kryptogram bildar dessa versrader – utgående från diktens språkrytm – den rytmiska gestalten i varje verscell utan att de själva klingar. Mandelstams språk har tagit plats i musiken.

”Des Dichters Pflug” är tillägnat Wilfried Brennecke vid dennes jubileum i Witten 1989 och blev där uruppfört av Trio Recherche. (Klaus Huber)

Fredrik Hedelin
Akt (2003)

Akt för stråktrio och elektronik är det andra av tre stycken i en svit där stråktrio är den gemensamma nämnaren. Gemensamt för dessa stycken är den rituella formen, där på samma gång återkommande och kontrasterande block genererar kraft och riktning.

I huvudsak är Akt uppbyggt av 168 gester, eller tecken, fördelade på fyra grupper. Dessa tecken formar musiken tillsammans med en harmonik som hela tiden rör sig mellan återkommande fält. Genom en enkel modell av den mänskliga hjärnan kan datorn följa det harmoniska förloppet och svara med kompletterande klangskiftningar. Elektronikstämman utgår från de gester som ligger till grund för instrumentalstämmorna, och har genom resonansmodeller av stråkinstrument även klangliga beröringspunkter med instrumentljuden.

(Fredrik Hedelin)

Brian Ferneyhough
String trio (1997)

Min stråktrio försöker ta hänsyn till traditionen. Det finns fyra stora avsnitt: i det första uppträder tre instrumentalsoli efter varandra (viola, violin sedan violoncell) av olika och lätt igenkännbar karaktär på vilka det varje gång följer en ”utvidgning” på alla tre instrumenten.

Det andra avsnittet är egentligen en ”Variation över ett icke existerande tema” i konstant snabbt tempo.

Tredje avsnittet är ett *Largo desolato*, som bygger på mångfaldiga gestaltningar av en enda statisk harmonibildning, som spelades av violan i början av stycket (något som ger en viktig kontrast).

Det sista stora avsnittet kan betraktas som en förkortad kombination av ett Scherzo och ett Rondo.

Det börjar med multipla glissandi i högt register och blir så småningom allt mer brutalt medan polyfonin utvecklas ned i ett djupare register.

(Brian Ferneyhough)

(De tyska verkkommentarerna övers. av Jan Olof Rudén)

Samtida Musik stöds av Statens Kulturråd och Stockholms Kulturförvaltning
Bli medlem i Samtida Musik via vår nya hemsida www.samtidamusik.se